Evert Ysbrants Ides (1657–1708): koopman tussen Nederland, Rusland en China

Historisch overzicht | 4 november 2026

Wie was Ides?

Evert Ysbrants Ides, ook bekend als Eberhard Isbrand Ides, was een koopman, diplomaat en reiziger in dienst van tsaar Peter de Grote. Hij werd in 1657 geboren in Glückstadt, destijds onder Deens gezag, en overleed in 1708 in Rusland. Zijn familie wordt in historische bronnen als van Nederlandse afkomst beschreven; de precieze herkomst is niet volledig zeker. Daarom is de aanduiding “Nederlandse koopman” begrijpelijk, maar niet zonder nuance. [1, 2]

Van handelaar tot gezant

Ides handelde al vanaf 1677 met Rusland, onder meer via Archangelsk. In 1687 vestigde hij zich in de buitenlandse koopmanswijk van Moskou. Hij had toegang tot invloedrijke kringen rond Peter de Grote. In 1692 kreeg hij de leiding over een Russische diplomatieke en commerciële missie naar het Qing-rijk. Hij reisde over land via Siberië en Mongolië naar Peking, waar keizer Kangxi regeerde. De missie liep van 1692 tot 1695; zijn verblijf in Peking viel in 1693–1694. [1, 3]

Waarom was Nederland belangrijk voor Ides?

1. Familie en handelsmilieu. Zijn vermoedelijk Nederlandse familieachtergrond en zijn handelscontacten verbonden hem met het internationale netwerk van Nederlandse en Noord-Duitse kooplieden. De handel tussen Amsterdam, Hamburg, Archangelsk en Moskou vormde de economische omgeving waarin hij carrière maakte. Dat maakt hem tot een voorbeeld van grensoverschrijdend koopmanschap in de zeventiende eeuw. [1, 3]

2. Nicolaas Witsen als kennispartner. De Amsterdamse burgemeester, cartograaf en Ruslandkenner Nicolaas Witsen (1641–1717) speelde een bijzondere rol. Ides gebruikte voor zijn reis een kaart van Noord-Azië van Witsen. Na afloop stuurde hij zijn reisnotities en cartografische aanvullingen aan Witsen, die de verspreiding ervan ondersteunde. Nederland leverde dus niet alleen handelscontacten, maar ook geografische kennis die de expeditie mogelijk maakte. [2, 4]

3. Amsterdam als publicatiecentrum. Het reisverslag verscheen in 1704 bij François Halma in Amsterdam, onder de titel Driejaarige Reize naar China. De tekst werd in het Nederlands gepubliceerd en daarna vertaald, onder meer in het Duits (1707). Witsen was nauw bij de uitgave betrokken. Dankzij de Amsterdamse boekhandel bereikte de informatie over Siberië, Mongolië en China een veel groter Europees publiek. [1, 2, 5]

4. Geen Nederlandse staatsmissie. Een belangrijk onderscheid: Ides vertegenwoordigde in Peking niet de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, maar de Russische tsaar. De Nederlandse rol lag vooral in zijn afkomst, het handelsnetwerk, de cartografie en de uitgave van zijn verslag. [1, 2]

Wat deed hij in China?

De missie moest de betrekkingen na het Verdrag van Nertsjinsk (1689) helpen stabiliseren en de mogelijkheden voor handel onderzoeken. Ides kreeg toegang tot het Qing-hof en legde een route vast die voor Europeanen nog relatief onbekend was. De diplomatieke resultaten waren gemengd: zijn reis werd belangrijker als bron van kennis en als schakel in de handelsgeschiedenis dan als onmiddellijke doorbraak in structurele handelsafspraken. [1, 3]

Zijn boek en historische betekenis

De reisbeschrijving bevat observaties over geografie, bevolking, godsdienst, bestuur en handelsmogelijkheden langs de route. Zij is vooral van belang voor de geschiedenis en etnografie van Siberië. Zijn reisgenoot Adam Brand publiceerde eerder een eigen verslag, dat soms als nauwkeuriger wordt beoordeeld. De editie van Ides onderscheidde zich door de kaart, illustraties en toegankelijke presentatie. [1]

Conclusie

Ides verbond drie werelden: de Nederlandse handels- en kenniscultuur, de Russische staatsmacht en het Chinese Qing-rijk. Zijn loopbaan toont hoe koopmansnetwerken, diplomatie, kaarten en boekdrukkunst samenwerkten bij de uitwisseling van kennis tussen Europa en China rond 1700.

Bronnen en verdere lectuur

[1] Hans-Heinrich Nolte, “Ides, Eberhard Isbrand”, Neue Deutsche Biographie, via Deutsche Biographie: https://www.deutsche-biographie.de/sfz36259.html

[2] A.J. van der Aa, “Evert Ysbrandszoon Ides”, Biographisch woordenboek der Nederlanden (1860): https://www.dbnl.org/tekst/aa__001biog11_01/aa__001biog11_01_0007.php

[3] Dittmar Dahlmann, bijdrage over Rusland en het Verre Oosten (historische studie), Library of Congress: https://tile.loc.gov/storage-services/master/gdc/gdcebookspublic/20/20/71/77/80/2020717780/2020717780.pdf

[4] I.H. van Eeghen, De Amsterdamse boekhandel 1680–1725, DBNL: https://www.dbnl.org/tekst/eegh004amst03_01/eegh004amst03_01_0003.php

[5] Catalogusvermelding eerste editie (Amsterdam, François Halma, 1704): https://search.rsl.ru/ru/record/01004287400